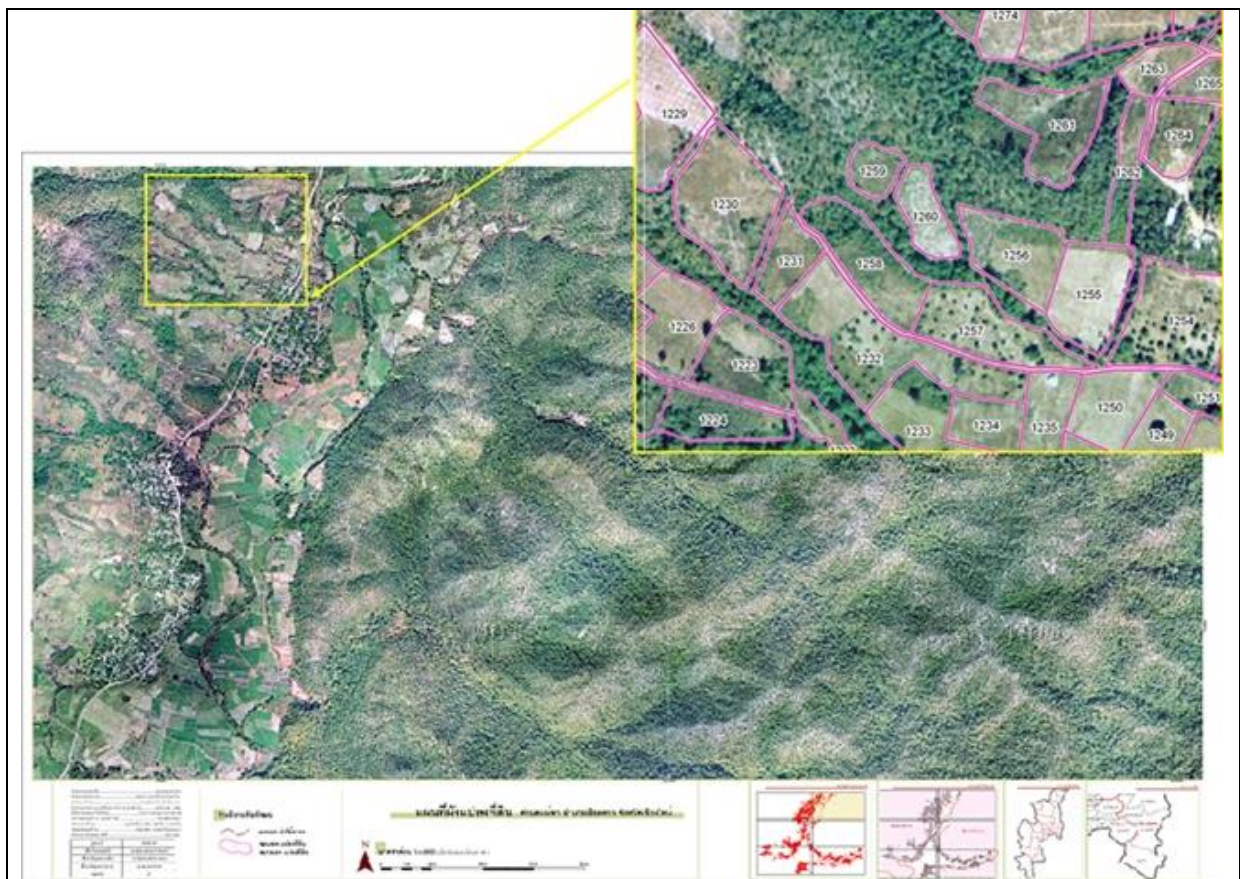

แนวทางปฏิบัติการแก้ไขปัญหาที่ดินป่าไม้ กรณี ราษฎรอ้างสิทธิ์ยึดถือครอบครองที่ดินป่าไม้

สมชัย เบญจฉาย*

เกริ่นนำ

จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 (และเพิ่มเติมเฉพาะภาคเหนือเมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542) กรมป่าไม้ได้ทำการสำรวจการถือครองที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติในปี 2541-2543 และเริ่มดำเนินการตามโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติตั้งแต่ปีงบประมาณ พ.ศ.2544 เป็นต้นมา โดยใช้แผนที่ภาพถ่ายทางอากาศ มาตรฐาน 1: 4,000 ซึ่งถ่ายไว้เมื่อปี 2545 เป็นกรอบพื้นที่ดำเนินการ จากนั้นทำการสำรวจจริงวัดแปลงที่ดินที่ราษฎรถือครองเพื่ออยู่อาศัย/ทำกิน อยู่แล้ว และตรวจสอบพื้นที่หากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 หรือ 4 หรือ 5 และไม่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ จะดำเนินการออกหนังสืออนุญาต สทก. ต่อไป แต่หากเป็นพื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หรือ 2 หรือพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ จะจัดทำเป็นเขตพื้นที่ควบคุม ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 และมาตรา 16 ทวิ ของพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507

* นักวิชาการป่าไม้ชำนาญการ กลุ่มงานวิชาการ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (10 กุมภาพันธ์ 2555)

โครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ กรมป่าไม้

คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 16 กันยายน 2540 และ 30 มิถุนายน 2541 กำหนดให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ โดยให้ทำการสำรวจพื้นที่ที่มีราษฎรครอบครองอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติทั่วประเทศ และขึ้นทะเบียนผู้ถือครองพื้นที่ป่าไม้เพื่อนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลประกอบการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้เพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

กรมป่าไม้ได้สนองตอบมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวข้างต้น โดยดำเนินการสำรวจการถือครองพื้นที่ป่าไม้ทั่วประเทศ และจัดตั้งโครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ขึ้นเพื่อบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้อย่างเป็นระบบ เน้นการควบคุมพื้นที่ป่าไม้ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม และลดปัญหาความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ ด้วยการใช้นโยบายการดำเนินการตามมาตรา 16 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507 ในการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของราษฎรที่ครอบครองและใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ ซึ่งมีสาระของการปฏิบัติงาน ดังนี้

1. สำรวจวางแผนและกำหนดความเหมาะสมการใช้ที่ดิน

1.1 กำหนดพื้นที่เป้าหมายดำเนินการ โดยอาศัยข้อมูลที่ปรากฏในรูปถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1: 50,000 และ 1: 4,000 ภายในขอบเขตของป่านั้นๆ เพื่อจัดทำเป็นแผนที่วางแผนกำหนดขอบเขตการปฏิบัติงาน (Baseline) เป็นกรอบพื้นที่ดำเนินการ ซึ่งจะมีรายละเอียดเบื้องต้นเกี่ยวกับพื้นที่คงสภาพป่า พื้นที่ที่มีการทำประโยชน์

1.2 เข้าไปสำรวจตรวจสอบในพื้นที่จริง เพื่อหมายแนวกำหนดพื้นที่ที่มีสภาพป่า พื้นที่ที่มีความลาดชันสูง พื้นที่ที่ไม่เหมาะสม ก้นออกจากพื้นที่อยู่อาศัย/ทำกินของราษฎรให้ชัดเจน พร้อมทั้งจัดทำเป็น “แนวเขตควบคุม” เพื่อป้องกันการบุกรุกพื้นที่

2. ตรวจสอบและรับรองสิทธิทำกิน

โดยใช้ผลตามข้อ 1 ทำการตรวจสอบพื้นที่ของราษฎรแต่ละรายในพื้นที่จริง รังวัดแปลงที่อยู่อาศัย/ทำกิน นำผลการรังวัดไปจัดทำผังแปลงที่ดินเพื่อการดำเนินการออกหนังสืออนุญาต สทก. หรือควบคุมพื้นที่ไว้แล้วแต่กรณี ซึ่งเป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ดังนี้

2.1 กรณีพื้นที่ที่ไม่อยู่ในข่ายอนุญาต เช่น พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 หรือ 2 หรือในพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ กรมป่าไม้จะจัดทำผังแปลงที่ดิน ทะเบียนรายชื่อผู้ครอบครองที่ดิน ทำขอบเขตให้ชัดเจนเพื่อประโยชน์ในการควบคุมพื้นที่ โดยจัดทำเป็นแนวเขตควบคุมและผังหลักเขตตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 เพื่อป้องกันการบุกรุกขยายพื้นที่

2.2 กรณีพื้นที่ที่อยู่ในข่ายอนุญาต ได้แก่ พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 3 หรือ 4 หรือ 5 และไม่เป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ กรมป่าไม้จะดำเนินการตรวจสอบ รังวัดแปลงที่ดิน จัดทำผังแปลงที่ดินราย

แปลง ผังหลักเขต และดำเนินการ เพื่อออกหนังสืออนุญาต สทก. ให้ราษฎรต่อไป (เป็นการอนุญาตมาตรา 16 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507)

ทั้งนี้ มีหลักสำคัญในการดำเนินงาน คือ

(1) จะต้องเป็นพื้นที่ที่ได้ทำประโยชน์ หรือ อยู่อาศัย/ทำกินอยู่แล้วอย่างต่อเนื่อง มิใช่พื้นที่แสวงหาเพิ่มเติมหรือเปิดพื้นที่ใหม่ ซึ่งกรณีหลังนี้ถือว่าเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่า ต้องดำเนินการตามกฎหมายอย่างเฉียบขาด

(2) ลักษณะพื้นที่ที่ทำการรับรองสิทธิการอยู่อาศัย/ทำกิน

- * มีสภาพเป็น ป่าเสื่อมโทรม ตามมติคณะรัฐมนตรี
- * ไม่เป็นพื้นที่ต้นน้ำลำธารหรือภูเขาสูงชัน
- * ไม่เป็นป่าชายเลน
- * ไม่เป็นพื้นที่ในการศึกษาค้นคว้าทางวิชาการป่าไม้
- * ไม่เป็นบริเวณที่มีทิวทัศน์สวยงามอันควรรักษาไว้
- * ไม่เป็นพื้นที่ที่ได้ทำการปลูกสร้างสวนป่าหรือพื้นที่ภาระผูกพันของกรมป่าไม้

(3) หลักการของมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541

- * จัดการพื้นที่ให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสม
- * ควบคุมพื้นที่ที่ควรสงวนรักษาไว้
- * รับรองสิทธิทำกินให้ราษฎรในพื้นที่ที่สามารถให้อยู่อาศัย/ทำกินได้ในรูปแบบ สทก.

(ภายใต้โครงการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้)

การจัดทำแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรณีป่าอนุรักษ์ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช

มาตรการและแนวทางปฏิบัติการจัดทำแนวเขตที่ดินป่าไม้ กรณีป่าอนุรักษ์กรมอุทยานแห่งชาติฯ
ดังนี้

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ได้พิจารณาดำเนินการและนำเสนอคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติพิจารณาในคราวประชุมครั้งที่ 3/2541 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2541 คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติให้ความเห็นชอบ และนำเสนอคณะรัฐมนตรีพิจารณาเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบ มาตรการและแนวทาง แก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าไม้และให้ดำเนินการต่อไปได้ ตามมติคณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติ (ครั้งที่ 3/2541 เมื่อวันที่ 10 มิถุนายน 2541) โดยมีรายละเอียดดังนี้

ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมาย เช่น อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า เขตห้ามล่าสัตว์ป่า และป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี (พื้นที่ลุ่มน้ำชั้นที่ 1 ชั้นที่ 2 และเขตอนุรักษ์ป่าชายเลน)

เนื่องจากเขตพื้นที่ป่าอนุรักษ์ได้กำหนดขึ้น เพื่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ดิน น้ำ พันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่มีคุณค่า หายาก เพื่อการป้องกันภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัยและการพังทลายของดินรวมถึงเพื่อประโยชน์ด้านการศึกษาวิจัย นันทนาการของประชาชนและความมั่นคงของชาติ ดังนั้น

1. ยืนยันนโยบายของรัฐที่จะไม่นำพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและป่าอนุรักษ์ตามมติคณะรัฐมนตรี ไปดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยก้นปฏิบัติการที่ดินเพื่อเกษตรกรรม

2. ให้กรมป่าไม้สำรวจพื้นที่ที่มีการครอบครองให้ชัดเจนและขึ้นทะเบียนผู้ครอบครองเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์และการพัฒนาอย่างยั่งยืน

3. ให้กรมป่าไม้ประสานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตรวจสอบพิสูจน์การครอบครองที่ดินของราษฎร โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศของกรมแผนที่ทหาร (หากไม่มีให้ใช้ภาพถ่ายดาวเทียม) ซึ่งถ่ายภาพพื้นที่นั้นไว้เป็นครั้งแรกหลังวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก ตรวจสอบร่องรอยการทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรก และต้องพิจารณาร่วมกับพยานหลักฐานอื่น ซึ่งแสดงว่าได้มีการครอบครองทำประโยชน์ต่อเนื่องมาก่อนวันสงวนหวงห้ามนั้นๆ ด้วย

4. กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่าราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินมาก่อน ให้กรมป่าไม้จัดขอบเขตบริเวณที่อยู่อาศัย/ทำกินให้ชัดเจน ห้ามขยายพื้นที่เพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และดำเนินการตามกฎหมายเพื่อให้ราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินตามความจำเป็นเพื่อการครองชีพ แต่ถ้าเป็นพื้นที่ล่อแหลมคุกคามต่อระบบนิเวศ พื้นที่ที่มีผลกระทบต่อประสิทธิภาพในการคุ้มครองดูแลพื้นที่ป่าอนุรักษ์ตามกฎหมายและมติคณะรัฐมนตรี ให้พิจารณาดำเนินการช่วยเหลือราษฎรตามความเหมาะสม เพื่อให้หาที่อยู่อาศัย/ทำกินแห่งใหม่หรือดำเนินการเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากบริเวณนั้น ไปอยู่อาศัย/ทำกินในพื้นที่ที่เหมาะสม โดยในพื้นที่รองรับให้มีการสนับสนุนด้านสาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิตและส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรม รวมทั้งพิจารณารับรองสิทธิในที่ดินตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องพื้นที่ที่ราษฎรได้เคลื่อนย้ายออกไปแล้ว ให้ทางการปลูกฟื้นฟูสภาพป่าต่อไป

5. กรณีผลการตรวจพิสูจน์พบว่าราษฎรอยู่อาศัย/ทำกินหลังวันประกาศสงวนหวงห้ามเป็นพื้นที่ป่าไม้ตามกฎหมายครั้งแรกให้กรมป่าไม้พิจารณาดำเนินการ ดังนี้

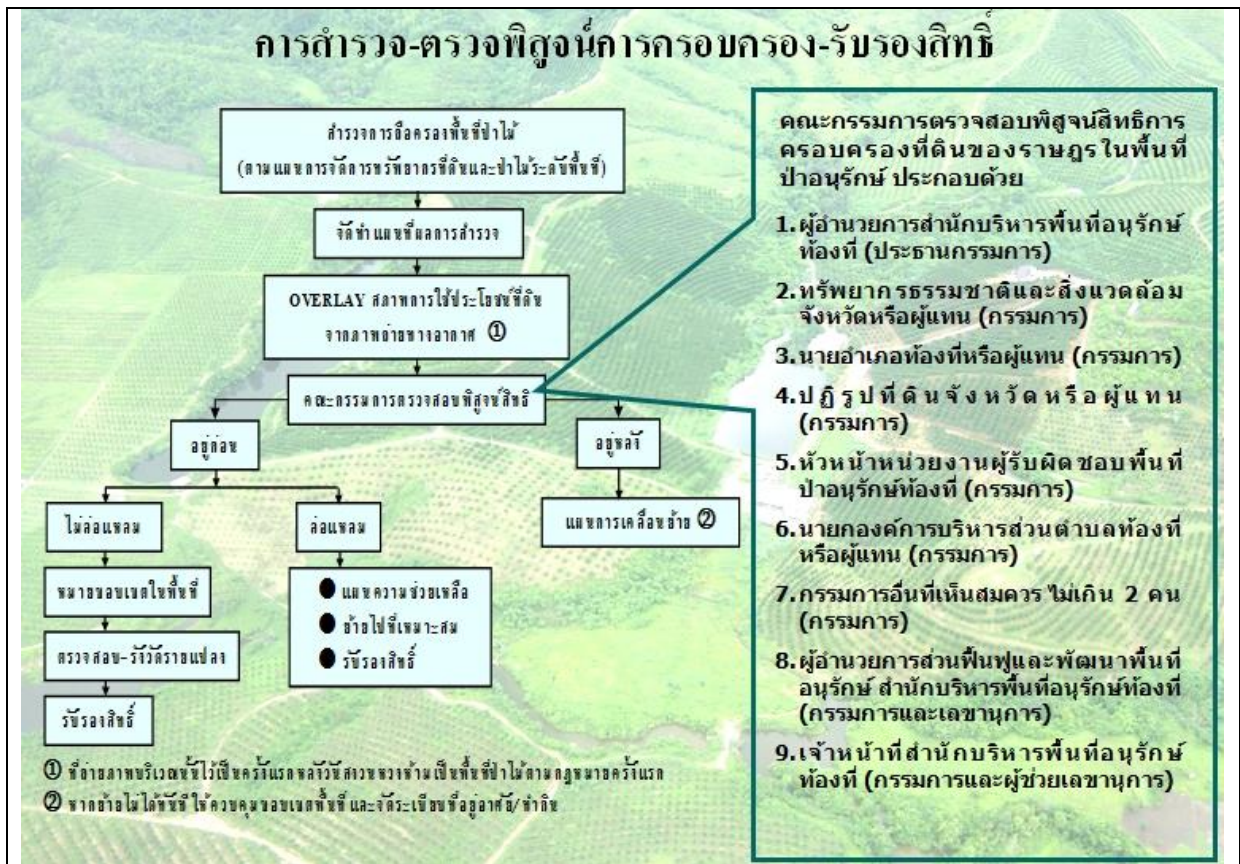
*เคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ป่าอนุรักษ์นั้น แล้วทำการปลูกป่าเพื่อฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม การเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ให้เตรียมแผนการรองรับในพื้นที่เหมาะสม โดยสนับสนุนด้าน สาธารณูปโภค การพัฒนาคุณภาพชีวิต และส่งเสริมอาชีพทั้งในและนอกภาคเกษตรกรรมรวมทั้งการ พิจารณารับรองสิทธิในที่ดินตามระเบียบกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

*หากยังไม่สามารถเคลื่อนย้ายราษฎรออกจากพื้นที่ได้ทันที ให้ดำเนินการควบคุมขอบเขตพื้นที่มิ ให้ขยายเพิ่มเติมโดยเด็ดขาด และในระหว่างรอการเคลื่อนย้ายให้จัดระเบียบที่อยู่อาศัย/ทำกินให้เพียงพอ กับ การดำรงชีพ

6. การดำเนินการตาม 2 และ 5 จะต้องกำหนดเงื่อนไขการใช้พื้นที่ให้เป็นไปในรูปแบบของการ อนุรักษ์ที่ยั่งยืน เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและ/หรือสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

7. ให้ทุกส่วนราชการที่ดำเนินการพัฒนาพื้นที่สูง ทำการพัฒนาเฉพาะความต้องการพื้นฐานในการดำรงชีพ

พื้นที่อื่นๆ ที่สงวนหรืออนุรักษ์ไว้เพื่อกิจกรรมป่าไม้ กรณีที่มีราษฎรร้องเรียนเสนอปัญหาให้จังหวัด ดำเนินการตั้งคณะทำงานตรวจสอบข้อเท็จจริงโดยให้มีทั้งฝ่ายราชการและราษฎรฝ่ายละเท่าๆ กัน การตรวจสอบข้อเท็จจริงให้พิสูจน์การอยู่อาศัยครอบครองทำประโยชน์ในพื้นที่ให้ชัดเจนว่ามีมาก่อนหรือไม่ ราษฎรเดือดร้อนอย่างไร เคยได้รับการช่วยเหลือจากทางราชการมาแล้วหรือไม่ แล้วเสนอมาตรการหรือแนวทางแก้ไขปัญหาให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพิจารณาตามมาตรการและแนวทางของแต่ละพื้นที่ที่เป็นปัญหา ทั้งนี้ให้หน่วยงานผู้รับผิดชอบให้ความเป็นธรรมกับราษฎรให้มากที่สุด

ด้านการป้องกันพื้นที่ป่าไม้และอื่นๆ

1. ถ้ามีการกระทำใดๆ อันเป็นการบุกรุกพื้นที่ป่าใหม่และ/หรือขยายพื้นที่อยู่อาศัย/ทำกินเพิ่มเติม หรือเป็นการทำลายหรือกระทบกระเทือนต่อการรักษาป่าและ/หรือสิ่งแวดล้อมให้ดำเนินการตามกฎหมายโดยเฉียบขาด และเพื่อป้องกันมิให้มีการยึดถือครอบครองพื้นที่ให้ผู้มีอำนาจหน้าที่สั่งให้ผู้กระทำผิดออกจากพื้นที่ ทำลาย รื้อถอน และ/หรือดำเนินการอื่นๆ ตามที่กฎหมายกำหนด

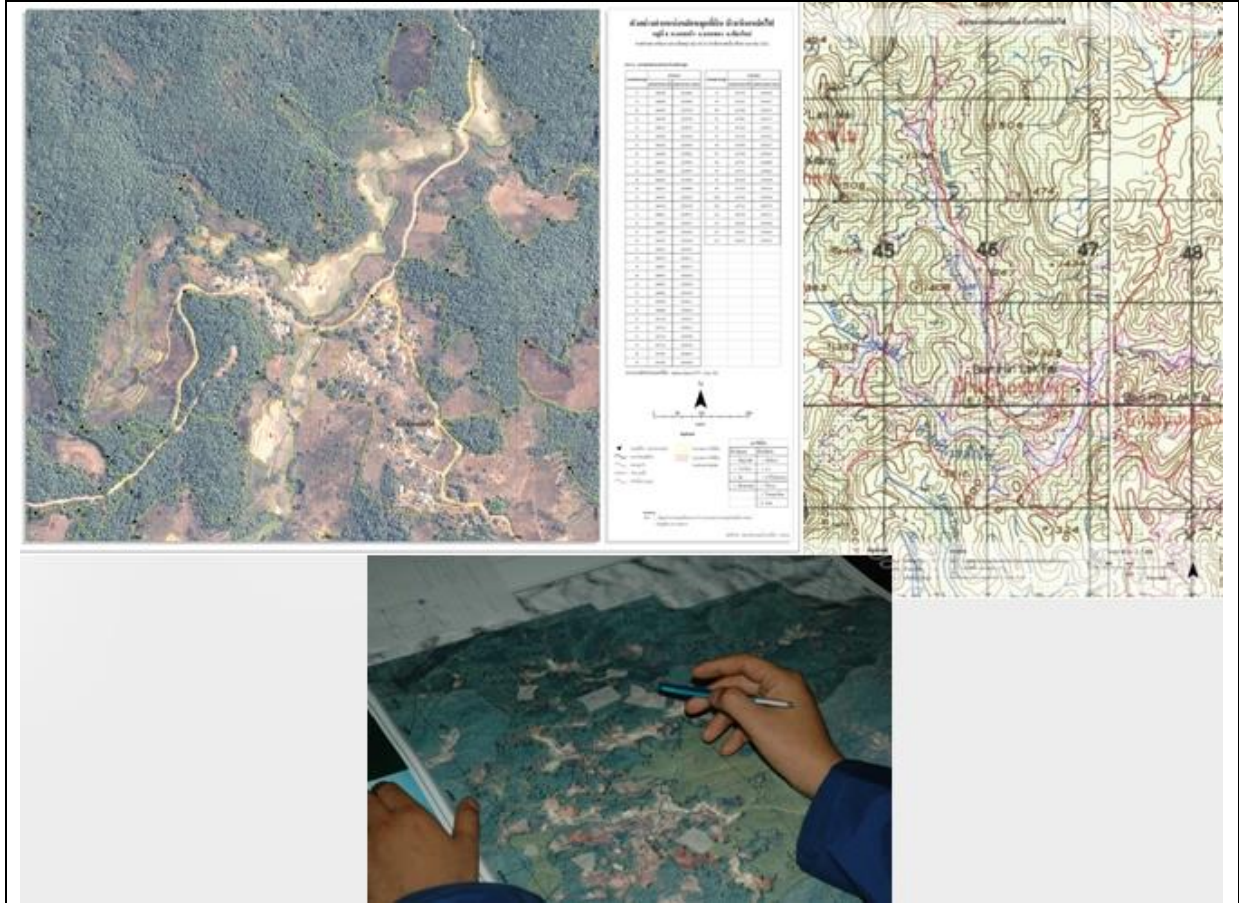
2. ให้คณะกรรมการนโยบายป่าไม้แห่งชาติกำกับดูแลให้หน่วยงาน หรือคณะกรรมการต่างๆ ที่เกี่ยวกับการป้องกันและปราบปรามการบุกรุกทำลายทรัพยากรป่าไม้ประสานการปฏิบัติกันอย่างสอดคล้อง และมีเอกภาพเพื่อความร่วมมือประสิทธิภาพและสัมฤทธิ์ผลในการป้องกันรักษาทรัพยากรป่าไม้ของชาติ

3. ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ร่วมกับกระทรวงมหาดไทย โดยจัดให้ห้องกรณ์ปกครองท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลหรือสภาตำบล และชุมชนเข้ามาร่วมดูแลรักษาสภาพป่าไม้มิให้มีการบุกรุกทำลายหรือกระทำการใดอันเป็นการกระทบกระเทือนต่อการรักษาป่าและ/หรือสิ่งแวดล้อม

4. ให้กรมป่าไม้ดำเนินการตามแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ระดับพื้นที่ซึ่งประกอบด้วยแผนงาน 4 ด้าน คือ (1) ด้านการป้องกันพื้นที่ (2) ด้านการควบคุมพื้นที่ (3) ด้านการฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และ (4) ด้านการติดตามประเมินผลและระบบข้อมูล โดยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความร่วมมือดำเนินการให้เป็นไปตามแผนงานการจัดการฯ อันจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้เป็นไปอย่างเป็นระบบยั่งยืนและเกิดความชัดเจนในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

5. ให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง พิจารณาดำเนินการแก้ไขปัญหาการออกหนังสือแสดงสิทธิในที่ดินที่ออกโดยมิชอบในพื้นที่ป่าไม้ให้แล้วเสร็จเป็นรูปธรรมโดยเร็ว

6. ให้สำนักงานประมาณพิจารณาสนับสนุนงบประมาณแผ่นดินให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการกิจกรรมตามนโยบาย มาตรการและแนวทางแก้ไขปัญหาในแต่ละประเภทพื้นที่ รวมถึงการดำเนินการแผนการจัดการทรัพยากรที่ดินและป่าไม้ในระดับพื้นที่ตามความจำเป็นและเหมาะสม โดยได้เสนอขอตั้งงบประมาณเป็นปีๆ ไป

เอกสารอ้างอิง

1. รายงานการประชุมทวิภาคีเรื่อง แนวเขตที่ดินป่าไม้, โครงการต้นแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่อำเภอแม่แจ่มและอมก๋อย. 24 มีนาคม 2552
2. พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507
3. การแก้ไขปัญหาที่ดินในพื้นที่ป่าอนุรักษ์. กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช (MS Powerpoint)
4. www.dnp.go.th

.....

ภาคผนวก

มาตรา 16 ทวิ

มาตรา 16 ทวิ (พระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ.2507) ในกรณีที่ป่าสงวนแห่งชาติทั้งหมดหรือบางส่วนมีสภาพเป็นป่าไร่ร้างเก่า หรือทุ่งหญ้า หรือเป็นป่าที่ไม่มีไม้มีค่าขึ้นอยู่เลย หรือมีไม้มีค่าที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อย และป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนดีตามธรรมชาติ ทั้งนี้โดยมีสภาพตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่รัฐมนตรีกำหนด โดยอนุมัติคณะรัฐมนตรีให้ถือว่าป่าสงวนแห่งชาติในบริเวณดังกล่าวเป็นป่าเสื่อมโทรม

ถ้าทางราชการมีความจำเป็นต้องปรับปรุงฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม ให้รัฐมนตรีประกาศกำหนดเขตป่าเสื่อมโทรมทั้งหมด หรือบางส่วนเป็นเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติในเขตปรับปรุงป่าสงวนแห่งชาติ ถ้าบุคคลใดได้เข้าทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยในเขตดังกล่าวอยู่แล้วจนถึงวันที่ประกาศกำหนดตามวรรคสอง

(1) เมื่อบุคคลดังกล่าวร้องขอ และอธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายเห็นว่าบุคคลนั้นยังมีความจำเป็นเพื่อการครองชีพ อธิบดีหรือผู้ซึ่งอธิบดีมอบหมายมีอำนาจอนุญาตเป็นหนังสือ ให้บุคคลดังกล่าวทำประโยชน์และอยู่อาศัยต่อไปในที่ที่ได้ทำประโยชน์หรืออยู่อาศัยอยู่แล้วนั้นได้ แต่ต้องไม่เกินยี่สิบไร่ต่อหนึ่งครอบครัวและมีกำหนดเวลาคราวละไม่น้อยกว่าห้าปีแต่ไม่เกินสามสิบปี ทั้งนี้ โดยได้รับการยกเว้นค่าธรรมเนียมสำหรับคราวแรก คราวต่อไปต้องเสียค่าธรรมเนียม

ป่าเสื่อมโทรม

หลักเกณฑ์ “ป่าเสื่อมโทรม” หมายความว่า เป็นป่าไม้ที่ไม่มีไม้มีค่าที่มีลักษณะสมบูรณ์เหลืออยู่เป็นส่วนน้อยและป่านั้นยากที่จะกลับฟื้นคืนดีได้ตามธรรมชาติ โดยมีไม้ขนาดความโตวัดโดยรอบลำต้นตรงที่สูง 130 เซนติเมตร ตั้งแต่ 50-100 เซนติเมตร ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 8 ต้น หรือมีไม้ขนาดความโตเกิน 100 เซนติเมตร ขึ้นกระจายอยู่ทั่วพื้นที่ไม่เกินไร่ละ 2 ต้น ในกรณีที่ป่านั้นอยู่ในพื้นที่ต้นน้ำลำธาร พื้นที่ลุ่มน้ำชั้น 1A ชั้น 1B และชั้นที่ 2 แม้จะมีต้นไม้ขึ้นเพียงใดก็ตาม ก็มีให้กำหนดเป็นป่าเสื่อมโทรม (หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการกำหนดสภาพป่าเสื่อมโทรม ตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2532)

มติคณะรัฐมนตรี 11 พฤษภาคม 2542

มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 11 พฤษภาคม 2542 ลงมติรับทราบและเห็นชอบตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย (พลตรีสนั่น ขจรประศาสน์) ประธานคณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนเสนอ ผลการเจรจาแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรภาคเหนือ ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับส่วนอนุรักษ์ต้นน้ำ คือ กลุ่ม

ปัญหาป่าไม้ โดยรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ (นายเนวิน ชิดชอบ) เป็นประธานการเจรจาเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม 2542 ผลการเจรจา สรุปได้ดังนี้

1. อนุมัติปรับปรุงกฎหมายป่าไม้ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ ให้แต่งตั้งคณะกรรมการร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนฝ่ายราชการ นักวิชาการ และตัวแทนกลุ่มชาวบ้านผู้เรียกร้อง เพื่อดำเนินการศึกษาหาแนวทาง และพิจารณาดำเนินการปรับปรุง แก้ไขกฎหมายป่าไม้ 4 ฉบับ และมติคณะรัฐมนตรีที่เกี่ยวข้องกับป่าไม้ให้สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการภายใน 7 วัน และให้คณะกรรมการดังกล่าวดำเนินการพิจารณาปรับปรุงและแก้ไขกฎหมาย และมติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวให้แล้วเสร็จภายใน 90 วัน และให้นำผลการพิจารณาไปดำเนินการประชาพิจารณ์ หลังจากนั้นให้นำเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาดำเนินการต่อไป

2. การคุ้มครองสิทธิชั่วคราวก่อนการพิสูจน์จะได้ข้อยุติ หลังจากนำผลการเจรจาเข้าที่ประชุมคณะรัฐมนตรีและมีมติแล้ว จะมีการประกาศให้ราษฎรที่อยู่ในชุมชนในพื้นที่ป่าไม้ที่ขึ้นทะเบียนรายชื่อภายใน 7 วัน เพื่อดำเนินการดังนี้

ก. การขึ้นทะเบียน จะเปิดให้ราษฎรมาขึ้นทะเบียนรายชื่อ ขอบเขตพื้นที่ทำกินเดิม และพื้นที่ส่วนรวมของชุมชนภายใน 30 วัน

ข. การชี้เขตและปักหมุดที่ทำกินและพื้นที่ส่วนรวมของชุมชน ให้กระทรวงเกษตรและสหกรณ์แต่งตั้งคณะทำงานดำเนินการสำรวจรายละเอียดและปักหมุดในพื้นที่ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้เพื่อคุ้มครองบุคคลในการทำกินชั่วคราว

ค. การพิสูจน์สิทธิให้ดำเนินการภายใต้หลักการพิสูจน์ว่าตนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่าหรือไม่ หากเป็นกรณีคนอยู่ก่อนการประกาศเขตป่า ให้ดำเนินการโดยอาศัยอำนาจตามประมวลกฎหมายที่ดิน กรณีประกาศเขตป่าก่อนให้อาศัยหลักการแก้ปัญหาเป็นรายกรณี ตามสภาพความเป็นจริง สำหรับหลักเกณฑ์การพิสูจน์สิทธิให้ใช้หลักเกณฑ์ที่มีอยู่ในปัจจุบัน และปรับปรุงตามผลการศึกษาดำเนินการตามข้อตกลงที่ 1

ง. การดำเนินการดังกล่าวข้างต้น ให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือเพื่อติดตามการดำเนินการตามข้อตกลงทั้งหมด

การดำเนินการตามข้อ 2) ให้ดำเนินการเฉพาะกรณีคนสัญชาติไทยและการคุ้มครองสิทธิชั่วคราว หมายถึง สิทธิในการดำเนินการตามกฎหมาย (จับกุม) เท่านั้น
